

Mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a Brazílskou federativní republikou

1.11.2024 - | Česká správa sociálního zabezpečení

Dvoustranná mezinárodní Smlouva mezi Českou republikou a Brazílskou federativní republikou o sociálním zabezpečení, podepsaná dne 9. 12. 2020 (dále jen „Smlouva“) vstupuje v platnost dne 1. 11. 2024.

Úvod

K její aplikaci byl sjednán prováděcí dokument – **Správní ujednání** o používání Smlouvy, které vstupuje v platnost rovněž dne 1. 11. 2024 (spolu se Smlouvou). Oba smluvní dokumenty (Smlouva a Správní ujednání) budou v nejbližší době publikovány ve Sbírce mezinárodních smluv ČR (do vydání této informace se tak zatím nestalo).

Mezi Českou republikou a Brazílií nebyly vztahy v oblasti sociálního zabezpečení dosud smluvně upraveny a oba státy posuzovaly nároky ze sociálního zabezpečení (pojištění) výhradně podle svých vnitrostátních předpisů. Jedná se tedy historicky o první dvoustrannou prezidentskou smlouvu v oblasti sociálního zabezpečení uzavřenou mezi Českou republikou a Brazílií, která upravuje u osob migrujících (v minulosti i v budoucnosti) mezi smluvními státy nároky z důchodového pojištění a posuzování příslušnosti k právním předpisům (příslušnost k pojištění).

Smlouva je standardní sociální smlouvou proporcionálního typu, vycházející ze **4 základních principů**, které jsou obvyklé v moderních dvoustranných sociálních smlouvách i v koordinačních nařízeních Evropské unie a jimiž jsou:

- rovnost zacházení se státními příslušníky (občany) smluvních států,
- příslušnost k pojištění ve státě výkonu výdělečné činnosti či zaměstnání s přesně vymezenými výjimkami,
- sčítání dob pojištění získaných v obou státech pro vznik nároku na dávky (důchod),
- výplata dávek (důchodů) do druhého smluvního státu.

Osobní a věcný rozsah Smlouvy

Pokud jde o osobní rozsah, Smlouva se vztahuje **bez ohledu na občanství na všechny osoby, které podléhají nebo podléhaly právním předpisům jednoho nebo obou smluvních států**, a také na další osoby, které od těchto osob odvozují svá práva.

Smlouva standardním způsobem upravuje stanovení příslušnosti k právním předpisům, tj. skutečnost, kterým právním předpisům (jednoho nebo druhého smluvního státu) bude výdělečně činná osoba, na kterou se Smlouva vztahuje, podléhat a v jakém státě bude platit pojistné. Tím, že **vymezuje základní pravidlo lex loci laboris (pojištění podle místa výkonu práce)**, zabraňuje vyloučení této osoby z pojištění, anebo případnému dvojímu pojištění ze stejné pracovní (výdělečné) činnosti. Smlouva stanoví také pravidla pro tzv. vyslané zaměstnance (pracovníky), kteří podléhají právním předpisům vysílajícího státu, pokud doba jejich vyslání nepřekročí 36 měsíců (3 roky).

Umožňuje i odchylky (výjimky) z pravidla pojištění podle místa výkonu práce a pravomoc v povolování výjimek svěřuje příslušným úřadům (ministerstvům), resp. určeným orgánům smluvních stran (příslušným institucím – viz dále).

Věcný rozsah Smlouvy je omezený, neboť pokrývá pouze **dávky důchodového pojištění**, tj. starobní, invalidní a pozůstalostní důchody. **Smlouva se vztahuje také na právní předpisy obou smluvních států upravující placení pojistného.** Smlouva se nevztahuje na nemocenské pojištění, na dávky při pracovních úrazech a nemocech z povolání, na dávky v nezaměstnanosti, sociální pomoc, systémy dávek pro oběti války a jejich důsledků ani na zdravotní pojištění.

Formuláře

Pro provádění Smlouvy smluvní strany navrhly a vzájemně odsouhlasily bilaterální dvojjazyčné česko – portugalské formuláře (portugalština je v Brazílii úředním jazykem). Každá smluvní strana bude používat vlastní sadu formulářů označených CZ/BRA, resp. BRA/CZ. Jsou typově i obsahově obdobné těm, které ČSSZ používá při aplikaci jiných bilaterálních smluv o sociálním zabezpečení.

Potvrzování příslušnosti k právním předpisům

Smlouva stanoví, že osoby výdělečně činné (zaměstnanci i osoby samostatně výdělečně činné - OSVČ) podléhají právním předpisům smluvní strany, na jejímž území výdělečnou činnost (zaměstnání anebo samostatnou výdělečnou činnost) vykonávají, bez ohledu na místo jejich bydliště (**lex loci laboris**). Toto základní pravidlo se nepoužije zejména u tzv. vyslaných pracovníků, tj. osob zaměstnaných na území jednoho smluvního státu, které jsou dočasně vyslány svým zaměstnavatelem se sídlem na území tohoto státu k provedení určité práce ve prospěch vysílajícího zaměstnavatele na území druhého smluvního státu. Tito vyslaní pracovníci budou nadále podléhat právním předpisům o sociálním zabezpečení prvního smluvního státu za předpokladu, že doba vyslání nepřesahuje 36 měsíců. Pravidlem pojištění podle místa výkonu práce se neřídí ani další kategorie osob, jako jsou diplomaté, členové posádky námořních lodí, členové posádky letecké společnosti, státní úředníci a osoby jim postavené na roveň; jejich pojištění je stanoveno přímo Smlouvou.

V případě vyslání zaměstnance z České republiky do Brazílie se pro osvědčení skutečnosti, že vyslaný zaměstnanec podléhá i nadále českým právním předpisům, používá:

- formulář CZ/BRA 101 - „Potvrzení o příslušnosti k právním předpisům“.

O vystavení tohoto formuláře se žádá prostřednictvím tiskopisu ČSSZ „Společná žádost zaměstnance a zaměstnavatele o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“, který je k dispozici na webových stránkách ČSSZ, konkrétně na ePortálu ČSSZ, ve skupině tiskopisů označené „Mezinárodní smlouvy – Určení státu pojištění“. Žádost se podává u OSSZ podle místně příslušné ÚSSZ.

Smlouva dále umožňuje příslušným úřadům nebo institucím obou smluvních stran po vzájemné dohodě stanovit **výjimky** z ustanovení o příslušnosti k právním předpisům, a to na základě společné žádosti zaměstnance a zaměstnavatele nebo žádosti OSVČ. Ke schválení výjimky je na české straně příslušná ČSSZ a na brazilské straně Národní institut sociálního zabezpečení (Instituto Nacional do Seguro Social). O povolení výjimky z příslušnosti k brazilským právním předpisům se žádá prostřednictvím tiskopisu ČSSZ „Společná žádost zaměstnance a zaměstnavatele o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“ nebo tiskopisem „Žádost OSVČ o vystavení potvrzení o příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení“. Žádost se podává u OSSZ podle místně příslušné ÚSSZ, která ji po provedení všech potřebných administrativních úkonů postoupí ústředí ČSSZ v Praze k vyřízení.

Důchodové pojištění

V oblasti důchodového pojištění Smlouva zaručuje vzájemnou výplatu (export) důchodů mezi smluvními státy bez jakýchkoli administrativních srážek anebo krácení. Smlouva zakotvuje standardní princip sčítání dob pojištění pro vznik nároku na důchod a jeho přiznání a stanoví, že výsledná výše důchodu odpovídá době pojištění získané podle právních předpisů daného smluvního státu (**princip proporcionality**) - viz i dále.

Získá-li osoba celou dobu pojištění potřebnou pro vznik nároku na důchod v jednom ze smluvních států, vypočte jí tento stát důchod výhradně podle svých právních předpisů (tzv. plný „solo“ důchod). Obě strany provedou i v tomto případě srovnávací výpočet tzv. dílčího důchodu, který by pojištěnci náležel pouze s použitím Smlouvy, a přiznají mu vyšší z těchto důchodů.

V případě, že doba pojištění získaná podle právních předpisů jednoho smluvního státu nebude dostačující pro vznik nároku na důchod, budou se brát pro nárok v úvahu i nepřekrývající se doby pojištění, které osoba získala ve druhém smluvním státě, případně i ve třetích státech, se kterými je daný smluvní stát vázán mezinárodní smlouvou o sociálním zabezpečení obsahující ustanovení o sčítání dob pojištění (**princip sčítání dob pojištění**). Každý ze smluvních států poté přizná a bude vyplácet důchod ve výši odpovídající době pojištění získané na jeho území (**tzv. dílčí resp. „pro rata“ důchod**). Nedosahuje-li doba pojištění v jednom smluvním státě alespoň 1 rok a nevznikne-li na základě takto krátké doby pojištění nárok na důchod výhradně podle jeho právních předpisů, potom tento stát důchod nepřizná. V takovém případě tuto dobu pojištění započte druhý smluvní stát, jako by se jednalo o dobu pojištění získanou podle jeho právních předpisů.

Pro stanovení nároku na důchod se přihlédne i k dobám pojištění získaným podle právních předpisů obou smluvních států před vstupem Smlouvy v platnost, tj. do 31. 10. 2024.

Podání žádosti o důchod podle Smlouvy

I. Žádost o důchod z Brazílie podaná žadatelem s bydlištěm v České republice

Žádost o brazilský důchod je možné podat přímo v ČR, a to prostřednictvím kterékoli ÚSSZ (OSSZ). Žádost o brazilský starobní důchod se podává na formuláři **BRA/CZ 3 „Formulář pro žádost o starobní důchod z Brazílie“**. K žádosti o brazilský invalidní důchod je třeba použít formulář **BRA/CZ 5 „Formulář pro žádost o invalidní důchod“** a jako žádost o brazilský pozůstalostní důchod slouží formulář **BRA/CZ 4 „Formulář pro žádost o pozůstalostní důchod“**. Žadatel by měl předložit, kromě standardních dokladů vyžadovaných při sepisování žádosti výhradně z českého důchodového pojištění, též doklady, které osvědčují dobu zaměstnání (pojištění) v Brazílii, a to v originále, anebo v úředně ověřené kopii. Formulář žádosti spolu s připojenými doklady ÚSSZ (OSSZ) postoupí ústředí ČSSZ v Praze, která zajistí vyhotovení potvrzení o dobách pojištění v ČR na formuláři **CZ/BRA 205**, provede případně další administrativní úkony a opatření a odešle žádost spolu s potřebnými doklady k posouzení a vyřízení brazilskému nositeli pojištění – Národnímu institutu sociálního zabezpečení (Instituto Nacional do Seguro Social (dále jen „INSS“)). O vyřízení žádosti o důchod z Brazílie bude žadatel vyrozuměn rozhodnutím INSS, které mu bude doručeno na adresu uvedenou v žádosti o důchod.

II. Žádost o důchod z České republiky podaná žadatelem s bydlištěm v Brazílii

Žádost o český důchod je možné podat přímo v Brazílii na formuláři **CZ/BRA 202 „Žádost o důchod z České republiky“** u místně příslušné pobočky INSS. INSS k žádosti připojí potvrzení o době pojištění v Brazílii na formuláři **BRA/CZ 7** a spolu případnými dalšími doklady vše postoupí ČSSZ k vyřízení. Formulář **CZ/BRA 202 „Žádost o důchod z České republiky“** by měl být

dostupný na webových stránkách INSS a rovněž na ePortálu ČSSZ, ve skupině tiskopisů označené „Mezinárodní smlouvy – Důchodové pojištění“.

Výplata důchodů

Smlouva určuje, že dávky (důchody) se stanoví v měně smluvního státu provádějícího platbu, přičemž vzájemná výplata důchodů mezi smluvními státy se uskutečňuje přímo oprávněným osobám a to ve volně směnitelné měně. Klientům s bydlištěm v Brazílii může být český důchod, jak je to obvyklé i u jiných smluv, vyplácen:

- a) na osobní účet příjemce vedený u banky v Brazílii ve volně směnitelné měně,
- b) na osobní účet příjemce nebo jeho manžela/ky vedený u banky v ČR v české měně (Kč).

Poživatelé českého důchodu bydlící v Brazílii (i ve třetích státech) jsou povinni prokazovat plátcí důchodu (ČSSZ), že nadále splňují podmínky nároku na výplatu důchodu (tj. že jsou naživu). K prokázání této skutečnosti může sloužit formulář „**Potvrzení o žití**“, který musí být vlastnoručně podepsán poživatelem důchodu (nebo jeho opatrovníkem), opatřen datem a vlastnoruční podpis musí být úředně ověřen úřadem anebo orgánem, který je k tomu zmocněn podle brazilských právních předpisů, příp. českým zastupitelským úřadem v Brazílii, anebo územním orgánem brazilského nositele pojištění (INSS). Formulář „Potvrzení o žití“ je dostupný ve více jazykových verzích na stránkách ePortálu ČSSZ na adrese:
<https://portal.cssz.cz/web/portal/tiskopisy-pro-pozivatele-duchodu>.

Kontakty na kompetentní instituce a styčná místa

V České republice

Česká správa sociálního zabezpečení

Křížová 25

225 08 Praha 5

Česká republika

www.cssz.cz

- pro vystavení potvrzení o příslušnosti k českým právním předpisům a ke schválení výjimky podle článku 13 Smlouvy;
- pro dávky důchodového pojištění (starobní, invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod);
- pro placení pojistného na sociální zabezpečení.

V Brazílii

Instituto Nacional do Seguro Social

(Národní institut sociálního zabezpečení)

Agência de Previdência Social Atendimento Acordos Internacionais do Rio de Janeiro

Rua Pedro Lessa nº 36 - 5º Andar - Sala 511 - Centro

Rio de Janeiro

CEP 20.030-030

BRAZIL

<https://www.gov.br/inss/pt-br>

email: fsp@ssf.gov.br

- pro vystavení potvrzení o příslušnosti k brazilským právním předpisům a ke schválení výjimky podle článku 13 Smlouvy;
- pro dávky důchodového pojištění (starobní, invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod);
- pro placení pojistného na sociální zabezpečení.

https://www.cssz.cz/web/cz/uvod/-/asset_publisher/GQ48v1KeNe0J/content/id/2759193